

Розвиток української економіки в умовах глобалізації: уроки ірландського досвіду

Стройко Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та економіки
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Удовіченко О.Р.

магістр
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

У статті досліджено основні аспекти розвитку економіки України в умовах глобалізації. Масштаби та структура позицій України на світовому ринку відображають сучасний стан її економіки. Метою дослідження є виявлення найбільш вузьких місць в розвитку української економіки в умовах глобалізації та актуалізація успішного досвіду країн, що досягли успіху в глобалізованому світі. У світовій економіці є багато позитивних прикладів країн, що змогли використати практично всі позитивні сторони глобалізації, забезпечивши справжній економічний прорив. Однією з таких країн є Ірландія, яка створила «економічне диво». В Україні найважливішими факторами, що стримують розвиток економіки, є політична нестабільність та тривалий військовий конфлікт. Це вкрай негативно впливає на інвестиційну привабливість країни. Відповідно, поліпшення стану економіки нашої держави є можливим лише за умови підвищення рівня її інвестиційної привабливості та оптимізації витрат на виробництво. Варто розвивати підприємницьку активність населення, формуючи для цього сприятливе інституційне середовище, докладати зусиль для модернізації наявних виробництв.

Ключові слова: глобалізація, фінансіалізація, індекс глобалізації економіки, багатополюсна система економічного домінування, уповільнення темпів економічного розвитку, державний бюджет.

Стройко Т.В., Удовіченко А.Р. РАЗВИТИЕ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: УРОКИ ИРЛАНДСКОГО ОПЫТА

В статье исследованы основные аспекты развития экономики Украины в условиях глобализации. Масштабы и структура позиций Украины на мировом рынке отражают современное состояние ее экономики. Целью исследования является выявление наиболее узких мест в развитии украинской экономики в условиях глобализации и актуализация успешного опыта стран, добившихся успеха в глобализованном мире. В мировой экономике есть много положительных примеров стран, которые смогли использовать практически все положительные стороны глобализации, обеспечив тем самым настоящий экономический прорыв. Одной из таких стран является Ирландия, которая создала «экономическое чудо». В Украине наиболее важными факторами, сдерживающими развитие экономики, являются политическая нестабильность и длительный военный конфликт. Это крайне негативно влияет на инвестиционную привлекательность страны. Соответственно, улучшение состояния экономики нашего государства является возможным лишь при условии повышения уровня ее инвестиционной привлекательности и оптимизации затрат на производство. Стоит развивать предпринимательскую активность населения, формируя для этого благоприятную институциональную среду, прилагать усилия для модернизации производств.

Ключевые слова: глобализация, финансиализация, индекс глобализации экономики, многополюсная система экономического доминирования, замедление темпов экономического развития, государственный бюджет.

Stroiko T.V., Udovichenko O.R. DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ECONOMY IN GLOBALIZATION: LESSONS OF IRELAND EXPERIENCE

The article deals with the main aspects of the development of the Ukrainian economy in the conditions of globalization. The scale and structure of Ukraine's position on the world market reflects the present state of its economy. The purpose of our study was to identify the bottlenecks in the development of the Ukrainian economy in a globalizing environment and to update the successful experience of countries that have succeeded in a globalized world. In the world economy there are many positive examples of countries that were able to use practically all the positive aspects of globalization, thereby providing a real economic breakthrough. One of these countries is Ireland, which

has created an "economic miracle". In Ukraine, the most important factors hampering economic development are political instability, a long-term military conflict. This negatively affects the investment attractiveness of the country. Accordingly, improvement of the state of our country's economy is possible only in conditions of improving its level of investment attractiveness, as well as optimization of production costs. It is worth actively developing entrepreneurial activity of the population, forming a favorable institutional environment for this, and endeavoring to modernize existing industries.

Keywords: globalization, financialization, index of globalization of economy, multipolar system of economic dominance, deceleration of economic development, state budget.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасному світі процеси глобалізації об'єктивно впливають на стан та перспективи розвитку світової економіки. Значна кількість країн переживає стан трансформаційного переходу до якісно нових етапів розвитку. Процеси глобалізації є неоднозначними, адже одним країнам вони допомагають швидко вийти на передовий рівень, а для інших відіграють нищівну роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові підходи до кількісного оцінювання процесів глобалізації світової економіки перебувають у сфері інтересів таких українських вчених-економістів, як С. Білоус, Е. Горецька, В. Дергачов, О. Згуровський, Н. Ковтун, Т. Міселімян, В. Саприкіна, Н. Стукало, Т. Черкашина.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Масштаби та структура позицій України на світовому ринку відображають сучасний стан її економіки. Низький економічний потенціал з точки зору сучасних критеріїв підштовхує країну до інтенсифікації міжнародного обміну, а низький рівень техніко-економічного розвитку стримує її включення в міжнародну торгівлю [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення найбільш вузьких місць в розвитку української економіки в умовах глобалізації та актуалізація успішного досвіду країн, що досягли успіху в глобалізованому світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиліття у світі відбуваються глибокі зміни. Процес змін та зрушень поряд зі сферою економіки торкнувся політичної, соціокультурної та духовної сфер. На межі двох тисячоліть в житті практично всіх держав світу центральне місце посідають глобальні економічні, фінансові та валютні проблеми.

Сама логіка розвитку світового ринку визначає доцільність участі кожної країни світу в процесах глобалізації та інтеграції у світове господарство. Для того щоби підприємства могли брати участь у формуванні міжнародної економічної структури та бути конкурентоспроможними, вони просто зобов'язані

перебувати під постійним впливом іноземної конкуренції.

Вплив глобалізації на економіку виявляється в корпораціях транснаціонального типу, які ефективно функціонують у різних куточках Землі, активно використовують у своїх інтересах нові історичні умови. Глобалізація стимулює посилення взаємозв'язку та унікальності людей, а також цивілізацій загалом. Однак деякі вчені припускають, що роль транснаціональних організацій незабаром буде настільки великою, що зможе поставити під великий сумнів існування окремих національних держав.

Домінантою глобалізаційних економічних перетворень сучасного українського суспільства має стати широкомасштабна, всеохоплююча модернізація всіх сфер суспільно-економічного життя як консолідуюча основа розбудови незалежної, суверенної держави, в якій гармонійно поєднуються інтереси громадян українського суспільства та світової спільноти.

Місце й роль України в глобалізаційних процесах залежать від багатьох факторів, серед яких визначальними є її природно-ресурсний та людський потенціали, рівень економічного та науково-технологічного розвитку, напрям спеціалізації (в регіональному та світовому масштабах), стан інституціональної системи та зовнішньоекономічної інфраструктури.

Повноцінна участь України у глобалізаційних світогосподарських процесах стане можливою лише за умови якісного вдосконалення всіх складових, що визначають становище країни у світовій економіці та міжнародних економічних відносинах, зокрема євроінтеграційних процесах, виборі оптимальної моделі взаємодії економіки України зі світовим господарством в таких вимірах, як геостратегічний, ринково-товарний, фінансово-інвестиційний, інституційний, культурний.

Внаслідок глобалізації світова економіка стає єдиним ринком та виробничою зоною з національними та регіональними секторами, а не простою сукупністю національних еконо-

мік, що розгортають взаємне економічне співробітництво [2, с. 95–115].

Міжнародними організаціями, консалтинговими компаніями та окремими економістами розроблено значну кількість різноманітних методів розрахунку індексів глобалізації економіки. Найбільш відомими є такі індекси глобалізації:

- KFP-індекс глобалізації (A.T. Kearney/ Foreign Policy Magazine);
- KOF-індекс глобалізації;
- індекс глобалізації CSGR;
- соціологічний індекс глобалізації Global Index;
- індекс глобалізації «Ернст енд Янг» та Economist Intelligence Unit;
- індекс CEIP;
- індекс GIndex;
- індекс MGI;
- індекс NGI.

Індекс глобалізації KOF є найбільш універсальним. Згідно з даними 2017 року Україна посідає 45 місце в рейтингу серед 193 країн. Перше місце посіли Нідерланди, Великобританія розташована на восьмій сходинці, а США – 27-й.

Згідно з даними українських аналітиків [3] у 2017 році зростає рейтинг податкового навантаження, хоча оцінка інвестиційного клімату та ділового середовища нашої держави досягла максимального рівня з 2011 року.

З 2013 року знижується рівень корупції в Україні (135 місце в рейтингу на 2017 рік). Однак цей показник може бути недостовірним щодо порівняння з іншими країнами. Це обґрунтовується тим, що показник корумпованості вимірюється ставленням населення до цієї проблеми.

Значно знизився індекс свобод в Україні (83 місце в рейтингу країн світу). Причиною цього є обмеження щодо використання соціальних мереж, свободи слова та комунікацій.

Негативну динаміку демонструє останнім часом показник людського капіталу. Human Development Index складається з трьох компонентів, а саме матеріального добробуту населення, його освіченості та здоров'я. Згідно з даними 2017 року Україна посідала 84 місце зі 188 країн. Польща перебувала на 36-му, а Росія – на 49-му. Одним з факторів формування такої ситуації стало зниження ВВП на душу населення в нашій державі.

Наявні методи не дають змогу повною мірою оцінити ступінь залучення країн до світогосподарських процесів, тобто так звану глобалізованість країни, ступінь її взаємозв'язку

з іншими суб'єктами світового господарства. Цей факт зумовлює необхідність компаративного аналізу наявних методів, результати якого могли би стати основою вироблення універсального підходу до кількісного оцінювання глобалізації.

Російськими економістами запропоновано методику розрахунку Індексу рівня глобалізації (ІРГ), що враховує 10 показників (приріст реального ВВП, інфляція, рівень безробіття, експорт, імпорт, частка країн у світовому експорті, частка країн у світовому імпорті, кількість користувачів Інтернету на 1 000 осіб населення, індекс промислового виробництва, ВВП на душу населення тощо), що мають різну вагу [4, с. 54–85]. Встановлено, що ІРГ не є постійною величиною, оскільки в окремі роки країни можуть збільшувати або зменшувати його значення.

Розрахунок ІРГ відповідно до запропонованої методики дав неоднозначні результати. Це викликано перш за все використанням даних за короткий проміжок часу (2016–2017 роки). Також не враховано показники, здатні істотно вплинути на інтегрованість країни у світову економіку:

- обсяг валютно-фінансових, міграційних потоків країни;
- участь в торгівлі технологіями;
- індекс людського розвитку.

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності країн у 2016–2017 роках

Країна	Місце в рейтингу	Значення індексу
Швейцарія	1	5,81
Сінгапур	2	5,72
США	3	5,70
Нідерланди	4	5,57
Німеччина	5	5,57
Швеція	6	5,53
Велика Британія	7	5,49
Японія	8	5,48
Польща	36	4,56
Російська Федерація	43	4,51
Україна	85	4,00

Джерело: сформовано на основі джерела [5]

Отже, рівень глобалізації України має середні позиції серед країн світу. На характер розвитку економіки нашої держави впливають основні глобальні процеси. Серед них можна виділити такі.

1) Розвиток багатополюсної системи економічного домінування, поява нових центрів впливу, а саме Китаю та Індії. Згідно з прогнозами дослідників у 2050 році Китай значно випередить США за економічними показниками, виробляючи понад 30,6 трлн. дол. В четвірку передових держав також увійде Бразилія, а Мексика та Індонезія посядуть сьоме та восьме місця відповідно [6, с. 268].

2) Зменшення ступеня впливу міжнародних організацій. Згідно з оцінками експертів поступово послабне роль Європейського Союзу. Його місце посядуть країни Великої вісімки (Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Росія, США, Франція, Японія) та Група двадцяти (форум міжнародних нарад міністрів та глав центральних банків, які презентують 20 найбільших економік світу).

3) Збільшення потреби в коштах. Дефіцит ресурсів приводить до боротьби за них, зокрема збройних конфліктів.

4) Фінансіалізація (монетизація) стала основною причиною глобальної фінансової кризи. Вона змінює пріоритети розвитку. Це процес вливання в економіку великого обсягу фінансових ресурсів перш за все за рахунок емісії боргових цінних паперів та похідних фінансових інструментів.

5) Акцент виробничих потужностей на країни, що розвиваються.

6) Боротьба за ринки збуту продукції.

7) Перехід до ресурсозберігаючого та екологічного способу виробництва.

Вказані чинники, глобальна фінансова криза та внутрішній стан України привели до гальмування процесу модернізації нашої держави та поглиблення рівня технічної відсталості, зробили її надзвичайно залежною від зовнішніх ринків, тому Україна нині не має достатньо ресурсів, щоби забезпечити конкурентоспроможність своєї економіки.

У світовій економіці є багато позитивних прикладів країн, що змогли використати практично всі позитивні сторони глобалізації, забезпечивши справжній економічний прорив. Однією з таких країн є Ірландія. Ця країна була однією з найбідніших у Європі. З моменту свого заснування у 1922 році Ірландська Республіка проводила політику протекціонізму, яка давала досить мало можливостей для розвитку економіки.

З 1990-х років вона демонструє вражаючу швидкість економічного росту й стає лідером за темпами економічного розвитку. Щорічно її економіка збільшується на 10% вже протягом 14 років. Обсяг ВВП на душу населення

перевищив показники Великобританії та Німеччини. Економічна політика країни здійснювалась в напрямі неоконсервативних концепцій за збереження значної ролі держави. На думку Б. Пауела [7, с. 121–123], в основі ірландського економічного «дива» лежала послідовна лібералізація економіки Ірландії, що виражалась в жорсткій монетарній політиці, скороченні державних витрат та зменшенні податків.

У 2015 році ВВП Ірландії збільшився на 26,3%, що стало рекордним показником для розвинутих економік. Це пояснювалось насамперед внутрішньою реструктуризацією в низці зареєстрованих в країні крупних транснаціональних компаній. Нобелівський лауреат Пол Кругман [8, с. 25–40] назвав цей феномен «економікою лепрекнів», використавши назву персонажа ірландського фольклору.

Позитивний вплив на економіку Ірландської Республіки у XX – XXI ст. здійснили три основні фактори:

1) прямі іноземні інвестиції;

2) наявність висококваліфікованої робочої сили;

3) соціальна згода в політиці встановлення рівня заробітної плати.

Притоку іноземного капіталу сприяв саме вхід Ірландії до складу Європейського Союзу. Прямі іноземні інвестиції вкладались переважно в найпрогресивніші сектори національного господарства, сфери високих технологій та інформаційний сектор. Нині в країні діють більше 1 000 іноземних компаній, які забезпечують майже 90 тис. робочих місць та 70% експорту промислової продукції. Головним іноземним інвестором в ірландську економіку стали США. Лише в першій половині 90-х років XX ст. було залучено приблизно 7 млрд. дол. (це дорівнювало 5–6% ВВП країни), а темпи розвитку інвестицій склали 45%.

Економічна політика правління Ірландії базується на заохоченні прямих іноземних інвестицій. Розроблено пільгове оподаткування для інвесторів, створено спеціальні промислові зони, податок на прибуток в яких складає лише 10%. Таким чином, в районі аеропорту Шанон, де розташована одна з таких зон, створено понад 300 промислових підприємств, що випускають експортну продукцію, а в Міжнародному центрі фінансових послуг в Дубліні зареєстровано понад 400 іноземних банків, що займаються офшорними операціями.

За допомогою іноземного капіталу Ірландія збільшила витрати на освіту та провела

податкову реформу, забезпечивши доступ своїм підприємствам на ринки країн Євро-союзу. Чималу роль в цьому процесі відіграла фінансова допомога, яку виділив ЄС на підтримку ірландського сільського господарства.

Ірландія також здійснила реформи для підтримки та укріплення позицій малого бізнесу, зокрема розвитку менеджменту, підтримки експортних компаній та невеличких фірм.

Сьогодні Ірландія є найбільш глобалізованою країною світу. Про це свідчить рейтинг глобалізації, що був складений з урахуванням показників економічної, політичної, технологічної та соціальної інтеграції 62 країн, на яких припадають 96% світового ВВП і 84% населення світу. В першу п'ятірку таких країн увійшли Ірландія, Сінгапур, Швейцарія, Нідерланди та Фінляндія.

Важливим також є той факт, що Ірландія є єдиною країною Євросоюзу, яка погодилася зрівняти в правах своїх громадян та іммігрантів з країн, що приєдналися до альянсу. Ірландія посідає друге місце серед європейських країн за рівнем кваліфікації робочої сили. Освіта в країні безкоштовна, а шкільні та університетські програми повністю відповідають потребам економіки.

Велику роль відіграє соціальна згода в політиці визначення ставок заробітної плати. Зростання доходів населення збільшує попит на внутрішньому ринку, що є додатковим фактором економічного розвитку країни. Проте, на відміну від господарського розвитку інших «малих» країн, що є членами ЄС, економіку Ірландії характеризує відносна відсталість, тобто її не можна повністю віднести до постіндустріальних країн. В її галузевій структурі досить велику частку має сільське господарство та порівняну малу – сфера послуг.

Важливе місце посідає видобувна промисловість (3% ВВП). Ірландія має найбільші в Західній Європі родовища свинцево-цинкових руд, магнетиту, а також тальку та бариту, які є експортними товарами. В обробній промисловості сильні позиції займає виробництво продовольства (27,5%) та напоїв (5,0%).

Найвищими темпами розвитку останніми роками характеризується електромашинобудування, зростає виробництво інструментів, зокрема медичних, хімічних продуктів, комп'ютерів, різного конторського обладнання.

Основною галуззю сільського господарства є тваринництво (88% продукції), переважає розведення великої рогатої худоби. Землеробство не забезпечує потреб країни в зерні.

Найбільш активно розвивається галузь високих технологій. Її продукція дає 62% всього ірландського експорту (зокрема, 29% забезпечують інформаційні технології). Продуктивність праці в цих галузях зростає щороку на 10%. Традиційні галузі національної економіки (сільське господарство, гірничодобувна промисловість) поступово втрачають своє визначальне значення, що переводить аграрно-індустріальну в минулому Ірландію до рівня постіндустріальних держав.

Рівень життя ірландців безперервно зростає. З 2000 року витрати населення на товари та послуги збільшуються щороку на 2,5–3%. Проте соціальна нерівність все ж таки має місце. Згідно з офіційними даними 7–10% населення перебувають за межею бідності. Зовнішньоекономічна політика Ірландії спрямована на активну участь в європейській інтеграції, залучення іноземного капіталу та зростання відкритості господарства. Ірландія має торговельні відносини майже з усіма країнами світу. Обсяг експорту товарів перевищує 95 млрд. дол. [9, с. 61–75].

Щодо України, то найважливішим факторами, що стримують розвиток економіки, є політична нестабільність та тривалий військовий конфлікт. Звичайно, це вкрай негативно впливає на інвестиційну привабливість країни. Відповідно, поліпшення стану економіки нашої держави є можливим лише за умов покращення рівня її інвестиційної привабливості, а також оптимізації витрат на виробництво. Варто активно розвивати підприємницьку активність населення, формуючи для цього сприятливе інституційне середовище, докладати зусиль для модернізації наявних виробництв.

Висновки з цього дослідження. Розвиток економіки та фінансів в Україні нині не має належного підґрунтя. Проведення реформи, здійснення модернізації на виробництві зможуть активізувати ефективну виробничу діяльність. Державна фінансова допомога підприємцям заохотить інвесторів. Необхідно створити всі умови для того, щоб Україна із сировинного додатку перетворилася на країну, що здатна сама створювати кінцеві продукти споживання з тієї самої сировини.

Державні програми необхідно спрямовувати на розвиток внутрішнього ринку, реалізацію ефективних проектів розвитку вітчизняного виробництва, підтримку вітчизняних товаровиробників, імпортозаміщення, енергозбереження, модернізацію сфер суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кірієнко О., Кобзар Н., Андрейчикова А. Вплив глобальних світових тенденцій на розвиток економіки України. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiQqcWek73eAhVIByWKNapyDGuQFjAAegQICBAC&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi>.
2. Беляєв О. та ін. Сучасні економічні системи: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 214 с.
3. Загальний перелік рейтингів. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings>.
4. Делягін М. Світова криза: загальна теорія глобалізації: курс лекцій. 3-тє вид. Київ: Союз, 2003. 768 с.
5. Індекс глобальної конкурентоспроможності країн у 2016–2017 роках. World Economic Forum. URL: www.weforum.org.
6. Ломакін В. Світова економіка. 3-тє вид., перероб. і доп. Москва: ЮНІТІ-ДАНА, 2007. 672 с.
7. Алмонд Г., Пауел Дж., Стром К., Далтон Р. Порівняльна політологія сьогодні. Світовий огляд: навч. посіб. Москва: Аспент-Прес, 2002. 537 с.
8. Кругман П. Обстфельд М. Міжнародна економіка. Теорія та політика: навч. посіб. 5-тє міжн. вид. Санкт-Петербург: ПІТЕР, 2004. 832 с.
9. Черніков Г. Європа на рубежі ХХ – ХХІ століть. Проблеми економіки. Москва: Дрофа, 2006. 104 с.

REFERENCES:

1. Kiriienko O., Kobzar N., Andreichikova A. The influence of global world tendencies on the development of the Ukrainian economy. URL: <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiQqcWek73eAhVIByWKNapyDGuQFjAAegQICBAC&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi>.
2. Modern economic systems: teaching manual / Belyaev O. etc. K.: KNEU, 2003. 214 p.
3. The general rating list. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings>.
4. Delyagin M. Global Crisis: A General Theory of Globalization: A Course in Lectures. 3d form, Kyiv: Union, 2003. 768 p.
5. Global Competitiveness Index of countries in 2016–2017. World Economic Forum. URL: www.weforum.org.
6. Lomakin V. World economy Kind. 3d, processing and add. Moscow: UNITI-DANA, 2007. 672 p.
7. Almond G., Powell J., Strom C., Dalton R. Comparative Political Science Today. World Survey: teach. Manual. Moscow: Assent-Press, 2002. 537 p.
8. Krugman P. Obstfeld M. International Economics. Theory and Politics: teach. Manual. 5th International Publishing House: PIETER. 2004. 832 p.
9. Chernikov G Europe at the turn of the XX – XXI centuries. Problems of the economy. Moscow: Drofa, 2006. 104 p.